वयमानः, [1]वयनः, [2]वयटः, [3]वायसः, [4]वयः, इमानि रूपाण्यधिकान्यत्रेति विशेषः । वयी=स्त्री, वायिः=सगोत्रः, वायः=व्यर्थः, वायम्=मुखम् ।

(1560) "वर ईप्सायाम्" (X-चुरादिः-1853. सक. सेट्. उभ.)

कथादिः, अदन्तश्च ।

[5]वरकः-रिका, विवरयिषकः-षिका, वरयिता-त्री, विवरयिषिता-त्री ; वरयन्-न्ती , विवरयिषन्-न्ती, वरयिष्यन्-न्ती-ती, विवरयिषिष्यन्-न्ती-ती ; क्विपि-वः-वरौ-वरः, ल्यपि-[6]संवरय्य, संविवरयिष्य इत्यादीनि रूपाणि सर्वाण्यपि चौरादिक**कलयति**वत् (176) ज्ञेयानि ।

(1561) "वर्च दीप्तौ" (I-भ्वादिः-162. अक. सेट्. आत्म.)

वर्चकः-र्चिका, वर्चकः-र्चिका, विवर्चिषकः-षिका, वावर्चकः-र्चिका ; वर्चिता-त्री, वर्चयिता-त्री, विवर्चिषिता-त्री, वावर्चिता-त्री ; इत्यादीनि रूपाणि सर्वाण्यपि भौवादिक**चर्चति**वत् (505) ऊह्यानि । अस्य धातोः आत्मनेपदित्वात् शानचि-[A]वर्चमानः, क्विपि-[7]अवावर्क्-वर्चौ-वर्चः, सुवर्ची, सुवर्चिका, सुवर्चला, वर्चस्कम् , ब्रह्मवर्चसम्-हस्तिवर्चसम् , ण्यति-[8]वर्च्यम् , [9]वर्चा, [10]वर्चः इत्यादीनि रूपाणि अस्य धातोः विशेषेण भवन्तीति बोध्यम् ।

---

1. तच्छीलादिषु कर्तृषु 'अनुदात्तेतश्च हलादेः' (3-2-149) इति युच्प्रत्ययः ।
2. 'शकादिभ्योऽटन्' (द. उ. 5-2) इत्यटन्प्रत्यये रूपमेवम् । **वयटः**=रसः ।
3. '**वयो** णित्' [द. उ. 9-46] इति असच्प्रत्यये णित्संज्ञके च रूपमेवम् । णित्त्वात् उपधावृद्धिः । **वायसः**=काकः ।
4. औणादिके [द. उ. 9-49] असुन्प्रत्यये रूपमेवम् । वयते गच्छति तदाशु इति **वयः**=शरीरावस्था । पक्षी इति **केचित्** ।
5. अत्र सर्वत्र अल्लोपस्य स्थानिवत्त्वात् उपधावृद्धिर्न भवति ।
6. 'ल्यपि लघुपूर्वात्' (6-4-56) इति णेरयादेशे रूपमेवम् ।
7. 'रात् सस्य' (8-2-24) इति नियमात् न संयोगान्तलोपः ।
8. ण्यति 'चजोः कु घिण्ण्यतोः' (7-3-52) इति कुत्वं न भवति । 'न क्वादेः' (7-3-59) इत्यत्र 'क्वाद्यजिव्रजियाचिरुचीनामप्रतिषेधो निष्ठायामनिटः कुत्ववचनात्' इति **वार्तिकम्** । ये क्वादयोऽन्ये वा निष्ठायामनिटस्तेषां कुत्वम् , ये तु सेटस्तेषां नेति संग्रहार्थः । तेनात्र कुत्वं नेति ज्ञेयम् ।
9. 'गुरोश्च हलः' (3-3-103) इति स्त्रियामकारप्रत्ययः । क्तिनोऽपवादः ।
10. औणादिके [द. उ. 9-49] असुन्प्रत्यये रूपमेवम् । **वर्चः**=आशुतेजसी इत्यर्थः ।

A. 'सुमङ्घिताः शिङ्घितपुष्पसौरभा यद्वर्चमानाः पशुपाः प्रसेचिरे ॥' धा. का. 1.22ः